

Tekijänoikeuslain kulttuuriperintölaitoksia koskevat uudet säännökset

KAM-JURIDIKKARYHMÄN SOVELTAMISOHJE

JOHDANTO

Keväällä 2023 tuli voimaan tekijänoikeuslain muutos, jolla pantiin täytäntöön EU:n direktiivi tekijänoikeudesta ja lähioikeuksista digitaalisilla sisämarkkinoilla, eli ns. DSM-direktiivi.

Lain muutos antaa kulttuuriperintöorganisaatioille uusia mahdollisuuksia toteuttaa tehtäväänsä erityisesti digitaalisessa ympäristössä.

Tämä paperi on KAM-juridiikkaryhmän yhteinen tulkinta sitä, miten uusia säännöksiä tulisi soveltaa. Tulkinta perustuu laajaan DSM-direktiivin ja sen valmistelumateriaalin sekä direktiivin pohjalta laaditun kansallisen lain ja sen esitöiden analyysiin.

Yleisesti tekijänoikeuslain muutoksia tulkittaessa tulee huomioida myös muutoksen voimaantuloa koskeva ehto, jonka mukaan ennen 3.4.2023 tehtyihin toimiin ja sopimuksiin sekä hankittuihin oikeuksiin sovelletaan aikaisempaa lainsäädäntöä.

KAM-juridiikkaryhmä on Suomen valtakunnallisten kirjasto-, arkisto-, ja museokenttää edustavien organisaatioiden epävirallinen juridinen yhteistyöelin, jossa on edustettuna koko suomalainen kulttuuriperintökenttä. Ryhmän tarkoituksena on antaa ja tuoda esille kulttuuriperintösektorin näkemyksiä ja tulkintoja ajankohtaisista KAM-organisaatioita* koskevista juridisista kysymyksistä, koordinoita juridista yhteistyötä ja vaikuttamistyötä KAM-organisaatioiden kesken sekä jakaa informaatiota ja jo olemassa olevaa osaamista KAM-organisaatioita koskevista juridisista aiheista.

TIEDON- JA TEKSTINLOUHINTA

KAM-organisaatiot saavat valmistaa ja käyttää aineistoa tiedonlouhintaa varten täysin itsenäisesti, kunhan louhinnan tarkoituksena on aineiston tutkimuskäyttö ja aineisto on vain siihen oikeutettujen saatavilla. Tutkimuskäyttö on tässä yhteydessä ymmärrettävä laajasti.

Tekijänoikeuslain uuden 13 b pykälän mukaan tutkimusorganisaatiot ja kulttuuriperintölaitokset, joilla on **laillinen pääsy** teokseen, saavat valmistaa teoksesta kappaleita **tieteellisessä tutkimuksessa tapahtuvaa** tekstin- ja tiedonlouhintaa varten ja **säilyttää niitä tieteellistä tutkimusta varten** sekä tutkimustulosten myöhempään todentamiseen edellyttäen, että teoksen kappaleet ovat vain siihen **oikeutettujen saatavilla**. Siitä, mitä edellä tässä momentissa säädetään, ei voida poiketa sopimuksella, eikä sitä voida estää teknisin keinoin.

* Termi ”KAM-organisaatiot” tulee sanoista Kirjasto-, Arkisto-, ja Museo-organisaatiot

Tekstin- ja tiedonlouhinnalla tarkoitetaan uudessa 13 b pykälässä digitaalisessa muodossa olevan tiedon, kuten tekstin, äänten, kuvien tai datan, automaattista laskennallista analyysiä. Yllä mainittujen edellytysten täyttyessä tähän tarkoitukseen saa valmistaa kappaleen ja säilyttää sitä niin kauan, kuin se on tarpeen tekstin- ja tiedonlouhintaa varten. Kappaleen valmistaminen voidaan tehdä myös louhittavan aineiston muuttamiseksi sellaiseen muotoon ("neutralisointi"), että sitä voidaan teknisin menetelmin analysoida. Kyseistä kappaletta ei saa käyttää muihin tarkoituksiin.

Esimerkiksi myös KAM-organisaatioiden itsenäinen ja sisäisesti omalla henkilökunnallaan toteutettava tutkimus luetaan tällaiseksi sallituksi tutkimuskäytöksi, samoin kuin KAM-organisaatioiden alihankkijalle tai muulle kolmannelle osapuolelle antama tekninen toimeksianto tiedonlouhinnan toteuttamiseksi. KAM-organisaatioilla on tarvittaessa mahdollisuus antaa aineisto louhittavaksi myös tutkijalle, joka ei ole työ- tai virkasuhteessa KAM-organisaatioon. **Työ- tai virkasuhde KAM-organisaatioon ei siis ole ehdoton edellytys uuden säännöksen hyödyntämiselle.**

Kyseinen säännös mahdollistaa toisaalta myös KAM-organisaatioiden hallussa olevan aineiston louhinnan esimerkiksi yksittäisen tutkijan toimesta tai pyynnöstä, kunhan tutkittavaan aineistoon on ensin hankittu laillinen pääsy esimerkiksi sopimuksen perusteella.

Tieteellisen tutkimuksen kriteerin täytyminen on tässä yhteydessä ymmärrettävä laajasti. Käsite kattaa eri tieteenalat ja tieteelliset tuotokset niiden tasosta riippumatta. Esimerkiksi pro gradu -tutkielmankin tekeminen sisältyy siten tiedonlouhintaa koskevien säännösten soveltamisalaan. Myös tutkijan käsite, eli se, kenet voidaan määritellä tieteellistä tutkimusta tekeväksi henkilöksi, on tässä ymmärrettävä laajasti. Olennaista on tutkimuksen ja tutkijan asiallinen yhteys KAM-organisaatioon.

Lisäedellytyksenä on, että kyse ei saa ole puhtaasti kaupallisesta tutkimustarkoituksesta. Kaupallisen tutkimustarkoituksen käsitettä on tulkittava tiedonlouhijan eduksi. Vain sellainen tutkimustyö tai tutkimuslaitokset, joissa liikeyhtiöillä tai liiketoiminnallisesti toimivilla muilla tahoilla on ratkaiseva määräys- tai vaikutusvalta, jäävät säännöksen soveltamisen ulkopuolelle.

Se, minkä asteinen velvollisuus KAM-organisaatiolla on tarkistaa sille tulevan tiedonlouhintapyynnön tai sen aineistosta itsenäisesti tehtävän tiedonlouhinnan perusteet, on viime kädessä jokaisen organisaation sisäisesti linjattava asia. Ohjenuorana voi pitää tietosuojasetuksessa rekisterinpitäjille asetettua velvollisuutta hankkia riittävä varmuus tiedon pyytäjän oikeudesta tietoon. Jo pyytäjän vapaamuotinen selvitys louhinnan perusteista voi olla riittävä. Ellei perusteltua syytä epäillä louhijan tarkoitusta ole, voidaan lupa louhintaan lähtökohtaisesti siis antaa.

Uusi säännös asettaa tiedonlouhinnalle vielä yhden lisäkriteerin. Jotta ko. säännöstä on mahdollista soveltaa, tulee louhittavan aineiston olla **vain siihen oikeutettujen saatavilla**. Louhittavan aineiston kappaleita on myös säilytettävä asianmukaisesti suojatussa ympäristössä. Tämäkin kriteeri on ymmärrettävä DSM-direktiivin ja tekijänoikeuslain uudistusta koskevan hallituksen esityksen perusteella laajasti. Muun muassa louhittavan materiaalin jatkokäyttö tieteellisessä tutkimuksessa tai tutkimustulosten todentamiseksi (mukaan lukien myös vertaisarviointi) on KAM-juridiikkaryhmän tulkinnan mukaisesti sallittua, samoin kuin tutkijasalikäytön kaltainen järjestely, jossa aineiston saatavuudelle on asetettu toiminnallisia ja fyysisiä rajoitteita ja jossa aineiston käyttötarkoitusta tiedustellaan henkilöltä etukäteen. Olennaista kriteerin täyttymisen kannalta on tieteellisen tutkimuksen ja sitä tekevän tutkijan **asiallinen yhteys** siihen KAM-organisaatioon, jonka aineistoa louhitaan. Esimerkiksi silloin, kun tutkimusorganisaatio on tilannut louhittavan aineiston, laillinen pääsy koskee kyseisessä **tilauksessa määritellyn käyttötarkoituksen** kattamia henkilöitä.

Oikeutettuun saatavuuteen liittyy elimellisesti vielä uudessa säännöksessä asetettu **laillisen pääsyn kriteeri**. DSM-direktiivin perusteluiden mukaan laillinen pääsy kattaa pääsyn louhittavaan sisältöön monin eri tavoin, esimerkiksi open access -mallilla, sopimusjärjestelyjen (kuten tilausten) perusteella tai muilla laillisilla keinoilla. Näin ollen myös laillisen pääsyn käsite on ymmärrettävä laajasti ja tekijänoikeuslain uusi säännös koskeekin mm. kaikkea avoimesti internetissä saatavilla olevaa tekijänoikeuden alaista aineistoa.

KAUPALLISESTA JAKELUISTA POISTUNEIDEN TEOSTEN KÄYTTÄMINEN

Kaupallisesta jakelusta poistuneiden teosten käyttäminen sopimuslisenssin nojalla

Valtuutuksia, jotka kattaisivat merkittävän määrän yhdenkään teostyyppin tekijöitä tai muun tietyn oikeuden haltijoita, ei ole olemassa ainakaan sellaisen aineiston osalta, joka ei ole koskaan ollut kaupallisessa jakelussa (esimerkiksi suurin osa yksityishenkilöiden ja amatöörien teoksista sekä lisäksi kirjeenvaihto ja päiväkirjat). Riittävää edustavuutta ei ole myöskään sellaisen aineiston osalta, joka on ollut kaupallisessa jakelussa, mutta joka on julkaistu ennen tekijänoikeusjärjestön perustamista. Tekijänoikeusjärjestöt eivät siis pääsääntöisesti ole riittävän edustavia

- ei koskaan kaupallisessa jakelussa olleiden teosten (esimerkiksi pienpainatteet ja julisteet, opinnäytteet, kirjeenvaihdot ja päiväkirjat);*
- ennen tekijänoikeusjärjestöjen perustamista luotujen teosten; tai*
- amatööriteosten (esimerkiksi amatöörivalokuvat)*

osalta myöntämään tekijänoikeuslain 16 g pykälän mukaista sopimuslisenssiä. Yllä mainittujen teosryhmien osalta KAM-organisaatioiden on mahdollista hyödyntää suoraan tekijänoikeuslain 16 h pykälästä löytyvää rajoitussäännöstä teosten avaamiseen yleisön saataville.

Toinen merkittävä tekijänoikeuslakiin tehty uudistus koskee niin sanottuja kaupallisesta jakelusta poistuneita teoksia ja niiden käyttämistä. Tekijänoikeuslain uuden 16 g pykälän mukaan KAM-organisaatio saa käyttää omissa kokoelmissaan olevaa kaupallisesta jakelusta poistunutta teosta tekijänoikeusjärjestön kanssa sovitun lisenssin nojalla, tietyin jäljempänä eriteltävin reunaedellytyksin. Jos riittävän edustavaa tekijänoikeusjärjestöä kyseisen teoslajin tai teostyyppin osalta ei ole olemassa, voi KAM-organisaatio itsenäisesti hyödyntää kaupallisesta jakelusta poistuneita teoksia suoraan tekijänoikeuslain 16 h pykälässä olevan rajoituksen nojalla.

Kaupallisesta jakelusta poistuneet teokset tarkoittavat DSM-direktiivin mukaan teoksia, jotka eivät ole yleisön saatavissa tavanomaisen kaupan kanavien välityksellä. Edellytyksenä on, että asia on ensin varmistettu kohtuullisin toimin.

Teoksella tarkoitetaan tässä yhteydessä esimerkiksi kokonaista kirjaa, eikä arvioitavana olisi, ovatko kirjaan sisältyvät valokuvat tai muut teokset mahdollisesti jollain tavoin kaupallisesti saatavilla. Kohtuullisiksi toimiksi voidaan DSM-direktiivin mukaisesti katsoa esimerkiksi otanta – teoskohtaista arviointia ei lähtökohtaisesti ole tarpeen tehdä. Käytännössä esimerkiksi painettujen kirjojen osalta kyse on siitä, onko kirjaa saatavilla kirjakaupoista, mukaan lukien muita kuin käytettyjä kirjoja myyvät verkkokirjakaupat. Teoksen **rajallinen saatavuus esimerkiksi käytetyn tarvan myyntiliikkeessä ei tarkoita sitä, että teos olisi kaupallisesti saatavilla**. Saatavuutta tutkittaessa on huomioitava myös, että se määritellään teostasolla, ei siis esimerkiksi versio- tai

painoskohtaisesti tai digitaalista tai painettuja muotoja erotellen. Muunnelmien, kuten eri kieliversioiden kaupallinen saatavuus, ei kuitenkaan lähtökohtaisesti estä jonkin toisen kieliversion tulkittamista kaupallisesta jakelusta poistuneeksi.

Pelkästään teoreettista mahdollisuutta saada käyttöluupa ei myöskään olisi pidettävä osoituksena siitä, että teos on saatavilla kaupan kanavilla. Lähtökohtaisesti teos olisi siten direktiivin tarkoittamalla tavalla kaupallisessa jakelussa, kun teoksen kappaleita on aktiivisessa myynnissä tai teos sisältyy kuluttajille tarkoitettuihin sisältöpalveluihin.

Jotta kaupallisesta jakelusta poistuneiden teosten käyttöä koskevia säännöksiä olisi mahdollista soveltaa, teosten käytön tarkoituksena ei saa olla välittömän tai välillisen taloudellisen tai kaupallisen edun tuottaminen. Näin ollen esimerkiksi maksullisen museonäyttelyn kävijämäärän lisäämiseen ja sitä kautta taloudellisen edun tuottamiseen tähtäävä markkinointi ei ole tämän säännöksen nojalla sallittua.

Kaupallisesta jakelusta poistuneita teoksia koskevaa sääntelyä sovelletaan myös sellaisiin teoksiin, jotka **eivät koskaan ole olleet kaupallisessa jakelussa**. DSM-direktiivin mukaan tällaisiin teoksiin voi sisältyä esimerkiksi julisteita, lehtisiä, rintamalehtiä tai amatöörien audiovisuaalisia teoksia, mutta myös julkaisemattomia teoksia tai muuta suojattua aineistoa. Tällaiset teokset ja aineistot on yleensä tehty muuhun käyttöön kuin kaupallista hyödyntämistä varten. Säännöstä voidaankin soveltaa myös muun muassa kirjeisiin, opinnäytteisiin, päiväkirjoihin ja luonnoskirjoihin.

Teosta, joka **ei ole koskaan ollut kaupallisessa jakelussa**, saa käyttää vain, jos teoksen sisällyttämisestä KAM-organisaation kokoelmaan on kulunut vähintään viisi vuotta. Se, mikä ajankohta katsotaan kokoelmiin sisällyttämisen ajankohdaksi, on jätetty säännöksen ja sen perusteluiden ulkopuolelle. KAM-juridiikkaryhmän näkemyksen mukaan jokaisella organisaatiolla on mahdollisuus itse määrittellä se ajankohta, jonka ne katsovat teoksen kokoelmiin sisällyttämisen ajankohdaksi. Käytännössä tämä lienee se hetki, jolloin teos on tullut KAM-organisaation hallintaan tai jolloin teos on esimerkiksi sopimuksella siirtynyt KAM-organisaation omistukseen.

Koska tekijänoikeuslain 16 g pykälää sovelletaan ainoastaan silloin, kun riittävän edustava tekijänoikeusjärjestö kyseisen kaupallisesta jakelusta poistuneen teoksen osalta on olemassa, olennaista on, **miten tekijänoikeusjärjestöjen edustavuutta arvioidaan**. DSM-direktiivin ja tekijänoikeuslain mukaan tekijänoikeusjärjestön tulee olla ”riittävän edustava” teosten tai muun suojatun aineiston tyyppien ja lisenssin kohteena olevien oikeuksien suhteen. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että järjestöllä tulee olla riittävä määrä tekijöiden valtuutuksia, joilla tekijät ovat oikeuttaneet järjestön heitä edustamaan. Itse tekijänoikeusjärjestöistä säädetään laissa tekijänoikeuden yhteishallinnoinnista (1494/2016). Sen valtuutuksia koskevan 5 pykälän 2 momentin mukaan valtuutuksen tulee olla nimenomainen, yksilöity sekä kirjallinen tai muutoin todennettavissa. Näin ollen riittävän edustavuuden arvioinnissa tulee ottaa huomioon **ainoastaan kyseisen teostyyppin tai kyseisen oikeuden osalta annetut nimenomaiset ja yksilöidyt valtuutukset**. Tekijänoikeusjärjestöt ovat myös omissa opetus- ja kulttuuriministeriölle osoittamissaan hyväksymishakemuksissa todenneet, että ne edustavat ammatillisia toimijoita. Edustavuutta ei-ammattillisten toimijoiden osalta ei siis väitetä olevan. Edustavuuskriteeri vaatisikin täyttyäkseen merkittävän määrän selkeitä, yksilöityjä ja nimenomaisia valtuutuksia.

Kaupallisesta jakelusta poistuneiden teosten käyttäminen tekijänoikeuden rajoituksen nojalla eräissä tilanteissa

Tekijänoikeuslain 16 h pykälän 4. momentin mukainen ainoita teoskappaleita koskeva, tekijän kuolemaan sidottu poikkeus koskee ainoastaan taiteelliselta tarkoitukseltaan uniikkeja teoksia kaikkien mahdollisten sellaisten teosten, joista on olemassa vain yksi teoskappale, sijaan.

Tekijänoikeuslain 16 h pykälän mukaan KAM-organisaatio saa käyttää omissa kokoelmissaan olevaa kaupallisesta jakelusta poistunutta teosta pääosin samoin reunaedellytyksin kuin 16 g pykälän mukaan, kuitenkin sillä erotuksella, että **16 h pykälän mukaisen mekanismin käyttäminen on sallittua vain, jos saatavilla ei ole 16 g pykälän mukaista käyttö lupaa.** 16 h pykälä on luonteeltaan niin sanottu tekijänoikeuden rajoitussäännös, eli teoksia voidaan käyttää suoraan lain nojalla, vaikka teoksen tekijältä ei olisikaan saatu erillistä tai nimenomaista suostumusta teoksen käytölle. Tällainen tilanne on esimerkiksi silloin, kun tietyn teosryhmän osalta riittävän edustavaa organisaatiota, joka käyttöluvan voisi myöntää, ei ole olemassa. Näin on muun muassa yllä edellisessä luvussa mainittujen teosryhmien osalta.

16 h pykälän rajoitussäännöksen osalta on myös erikseen pykälän 2. momentissa otettu mukaan nimenomainen vaatimus siitä, että teoksen tulee voida olettaa poistuneen kaupallisen jakelun piiristä, jotta teoksen käyttäminen säännöksen nojalla olisi sallittua. Lisäksi edellytyksenä on, että aiotun käytön piiriin kuuluvat teokset on asianmukaisesti rekisteröity asiaa varten erikseen luotun verkkoportaaliin. Tapauskohtaisesti voi olla tarve tiedottaa aiotusta käytöstä tätä laajemmin, mutta tällainen lisätiedottaminen on kapea-alainen poikkeus vahvaan pääsääntöön, jonka mukaan verkkoportaaliin rekisteröiminen on riittävä tiedottamistoimenpide.

Se, kuinka pitkän ajan kuluttua teosta saa käyttää, vaihtelee teosryhmittäin. Pääsääntö on, että jos teos on poistunut kaupallisesta jakelusta ja muut säännöksen soveltamisen edellytykset täyttyvät, teosta voidaan periaatteessa heti rekisteröimiskriteerin täytyttyä käyttää KAM-organisaation toiminnassa. Tästä pääsäännöstä on kuitenkin olemassa joitakin rajattuja poikkeuksia: yhtäältä 16 h pykälän 3 momentin mukaan tietokone- tai videopeliä saadaan käyttää, kun on kulunut seitsemän vuotta siitä vuodesta, jona peli julkaistiin ja toisaalta 16 h pykälän 4 momentin mukaan teosta, joka ei ole koskaan ollut kaupallisessa jakelussa, saadaan käyttää vasta, kun teoksen kokelmiin sisällyttämisestä on kulunut viisi vuotta.

Sen sijaan teosta, josta on olemassa vain yksi teoskappale, saa käyttää 16 h pykälän rajoitussäännöksen nojalla vasta sen vuoden jälkeen, jona tekijä kuoli. Tämä niin sanottuja ainoita teoskappaleita koskeva poikkeus koskee ainoastaan taiteelliselta tarkoitukseltaan uniikkeja teoksia kaikkien mahdollisten sellaisten teosten, joista on olemassa vain yksi teoskappale, sijaan. Tämä tulkinta perustuu tekijänoikeuslain uudistusta koskeviin lain esitöihin, jossa todetaan, että tyypillinen esimerkki uniikeista teoksista ovat taidekauppojen myynnissä olevat kuvataiteen teokset (HE 43/2022 vp, s. 87). Tällainen tulkinta on myös linjassa tekijänoikeuslain uudistuksen taustalla olevan DSM-direktiivin vaatimuksen kanssa siitä, että tekijänoikeuden rajoitussäännöksen soveltamiseen liittyvissä aikarajoissa ei saa ylittää sitä, mikä on tarpeen ja kohtuullista (DSM-direktiivi 8.5. artikla). Esimerkiksi valokuvat on usein tehty monistamistarkoitusta varten, jolloin olisi epätarkoituksenmukaista laskea myös sellaiset valokuvat, joista ei esimerkiksi ole yksinkertaisesti vielä ehditty ottaa kopioita, ainoiksi teoskappaleiksi.

Kielto-oikeuden käyttäminen

Sekä tekijänoikeuslain 16 g että 16 h pykälässä säädetään tekijän kielto-oikeudesta. Kielto-oikeuden nojalla tekijällä on oikeus kieltää yksittäisen teoksen, teosjoukon tai kyseisen tekijän kaikkien teosten käyttö.

Itse kielto-oikeuden käyttämisestä koskevassa 16 i pykälässä säädetään, että kielto tulee yksilöidä siten, että sen kohteena oleva teos tai teokset ovat tunnistettavissa. KAM-organisaation, joka vastaanottaa 16 i pykälän mukaisen yksilöiden kiellon, on lisäksi viipymättä merkittävä rekisteriin tieto ko. kiellosta.

Kaupallisesta jakelusta poistuneiden teosten käyttöä koskevien tietojen rekisteröinti

Estettä rekisteröidä teokset EUIPO:n portaaliin jo kokoelmaan ottamishetken yhteydessä ei ole, kunhan itse käyttömahdollisuus teoksiin avataan vasta, kun 16 g ja 16 h pykälien mukaiset lailliset edellytykset täyttyvät.

Sekä 16 g pykälän mukaista lisenssiä että 16 h pykälän mukaista rajoitussäännöstä hyödyntääkseen KAM-organisaation on ilmoitettava teoksen käytöstä Euroopan unionin teollisoikeuksien viraston (EUIPO) ylläpitämään rekisteriin vähintään kuusi kuukautta ennen kuin teosta voidaan ko. säännösten perusteella käyttää. Ilmoitettavien tietojen tulee sisältää

- 1) tiedot teoksesta, johon käyttö kohdistuu;
- 2) se lisenssi tai tekijänoikeuden rajoitus, johon käyttöoikeus perustuu;
- 3) kielto-oikeuden käyttömahdollisuus; ja
- 4) kyseen ollessa 16 g pykälän mukaisesta käytöstä tiedot lisenssin myöntäjästä ja luvan saajasta sekä lisenssin kattamista maantieteellisistä alueista ja käyttötarkoituksesta.

Teoksen käytöstä on ilmoitettava rekisteriin vähintään kuusi kuukautta ennen kuin teosta käytetään. Mitään muita rajoitteita ilmoitusajankohdalle ei ole asetettu, kunhan ilmoitus on tehty vähintään kuusi kuukautta etukäteen. Näin ollen estettä rekisteröidä teokset portaaliin jo kokoelmaan ottamishetken yhteydessä ei ole, kunhan itse käyttömahdollisuus teoksiin avataan vasta kun 16 g ja 16 h pykälien mukaiset lailliset edellytykset täyttyvät (esimerkiksi 5 vuoden aikaraja on kulunut umpeen). Ilmoittaminen voidaan siis tehdä esimerkiksi jo 5 vuotta ennen teoksen aiottua käyttöä KAM-organisaatiossa, jolloin sekä 16 h pykälän 4 momentin mukainen aikaraja että 16 j pykälän 1 momentin mukainen aikaraja kuluu päällekkäin ja yhtäaikaisesti umpeen.

TEKIJÄNOIKEUSLAIN 49 a PYKÄLÄN 4 MOMENTTI: VALOKUVAN SUOJAN RAJOITTAMINEN

Valokuvat ja muilla jäljentämistekniikoilla, kuten videokuvauksella tai 3D-mallinnuksella aikaansaadut toisinnokset kuvataiteen teoksista ovat sekä KAM-organisaatioiden että kaikkien muidenkin vapaasti käytettävissä ilman ko. toisinnoksen tekijän lupaa, jos toisinnos käsittää joko kokonaisuudessaan tai pääsääntöisesti vain teoksen eikä toisinnokseen ole otettu mukaan tai lisätty mitään sellaista, joka tekisi siitä omaperäisen. Kuvataiteen teoksen käsite tulkitaan tässä yhteydessä laajasti, sisältäen myös ei-perinteisillä menetelmillä tehtyjä kuvataiteen teoksia. Myös esimerkiksi audiovisuaaliset kuvataiteen teokset sisältyvät 49 a pykälässä tarkoitettuun teosryhmään.

Eräs keskeisimmistä KAM-organisaatioiden toimintaan vaikuttavista tekijänoikeuslain muutoksen mukanaan tuomista uudistuksista on tekijänoikeuslain 49 a pykälän mukaisen valokuvan suojan rajoittaminen DSM-direktiivin 14 artiklan nojalla. Artiklan mukaan jäsenvaltioiden on säädettävä, että kuvataiteen teoksen suojan voimassaoloajan päätyttyä tällaisen teoksen toisintamisesta syntyvään aineistoon ei voi kohdistua tekijänoikeutta tai lähioikeuksia. Ainoastaan, jos kyseisen toisintamisen tuloksena syntyvä aineisto on omaperäinen siinä merkityksessä, että se on tekijänsä henkinen luomus, voisi tällainen toisintaminen saada suojaa tekijänoikeuslain nojalla.

Toisin sanoen valokuvat ja muilla jäljentämistekniikoilla, kuten videokuvauksella tai 3D-malinnuksella aikaansaadut toisinnokset olisivat sekä KAM-organisaatioiden että kaikkien muidenkin vapaasti käytettävissä ilman ko. toisinnoksen tekijän lupaa, jos toisinnos käsittää joko kokonaisuudessaan tai pääsääntöisesti vain teoksen eikä toisinnokseen ole otettu mukaan tai lisätty mitään sellaista, joka tekisi siitä omaperäisen. Tällaisia 49 a pykälän tarkoittamia toisinnoksia olisivat esimerkiksi valokuvat museonäyttelyn seinällä olevista Akseli Gallen-Kallelan maalauksista, joissa maalauksen lisäksi näkyy hieman maalauksen taustalla olevaa museotilan seinää.

Säännöstä sovelletaan lain esitöiden mukaan myös muun muassa erilaisiin valokuvateoksiin, veistoksiin, grafiikan alan teoksiin ja korkokuviin (reliefit), kuten mitaleihin ja rahoihin. Lain esitöiden mukaan kuvataiteen teoksiin kuuluvat myös tekstiilipainotyöt, kudotut taideteokset, mosaiikkiteokset ja lasi- ja keramiikkatyöt, joiden voidaan katsoa olevan kuvataiteen teoksia (HE 43/2022 vp, s. 106). Kuten edellä olevasta, ei-tyhjentävästä luettelosta voi huomata, kuvataiteen teoksen käsite tulkitaan tässä yhteydessä laajasti, sisältäen myös ei-perinteisillä menetelmillä tehtyjä kuvataiteen teoksia. KAM-juridikkaryhmän näkemyksen mukaan myös esimerkiksi audiovisuaaliset kuvataiteen teokset sisältyvät 49 a pykälässä tarkoitettuun teosryhmään.

KAM-juridikkaryhmä 11.10.2023